

F. KUŠAN

BIOKOVO

VILIM-FILIP ŠABIĆ
MAKARSKA UD

Dr Fran Kušan
sveuč. prof.

BIOKOVO

MAKARSKA
1971

DIRAŠ VILJAM ŠABIC
IZDAVAČ: Malakološki muzej Makarska

Za štampu priredili: Dinko Aračić i Marko Babić

Fotografije na omotu: Dr fra Jure Radić

P r e d g o v o r

Tko je samo jedanput, za večernjih sati, promatrao Biokovo s najbližih dalmatinskih otoka, Brača ili Hvara, taj ga neće nikada zaboraviti. Za niska sunca i u sumraku, promijenit će i onako slikovita silueta Biokova sve nijanse u obojenju, od boje žeženog bakra do tamnosivog plavila i ljubičaste boje.

Lijepo je i slikovito Biokovo promatrano iz daleka, no ono je još veličanstvenije, još impozantnije kada mu se približimo bilo s koje strane, a pogotovo s mora. Ogromni će nam i strmi kameni masiv upravo zaprijetiti da se sruši na nas, na ono zeleno i brojnim naseljima išarano podnožje. Kao da svaki čas očekujemo, neće li se koja veća kamena gromada odvaliti od njegovih, nekoliko stotina metara visokih i strmih litica. Pa ako vas još netko pokuša uvjeriti da se može na njega i uspeti, teško ćete mu povjerovati. I suviše je strmo, kameno, suviše pusto i oporo kao da na njemu nema više niti života. Izgleda nam svo kao saprano, bijelo i bez truna tla u koje bi se mogla zakorijeniti neka viša biljka.

U tome kao da se nećemo ni prevariti. Biokovo je danas, naročito s primorske strane, dobrim dijelom golo i pusto. Na njemu nema ni gušćeg raslinstva, ali nema više ni stoke da pase. Rijetki su i ljudi koji iz primorskih sela zalaze u planinu. Napuštene i nekad brižno obrađene ponikve, opustjele su kamene nastambe u brojnim biokovskim docima. Samo tu i tamo naći će se još po koji starac ili starica kako okapa krumpir. Nema tu više ni hitrih djevojaka koje su nekada, skačući vješto s kamena na kamen, brale rukoveti mirisne planinske trave.

Izmijenili su se radni uvjeti. Opet je blizina mora neodoljivom snagom počela privlačiti i one koji su se nekada skrivali od njega i gradili kuće pod samim orlovim gnijezdima. S mora je nekada dolazio neprijatelj, a u gori je bilo i

lista i brsta, mnogo vune i bijela sira. Bilo je to doba pastira i gorštaka čiji se život nije nikada dijelio od brige za život koza i ovaca.

Očito je da je i potres ubrzao proces migracije k moru, u mjesta gdje su znatno povoljniji uvjeti za bolji i dostojniji život. Zbog toga se kuće danas grade bliže moru, jer je uz more i turista sve više. A to je novi i vrlo perspektivni izvor zarade i za doseljenike s Biokova.

A samo Biokovo? Zar će ono i dalje ostati pusto i bez vrijednosti? Sigurno da neće, iako više nikada neće za našeg čovjeka biti ono što mu je bilo, vrlo često izvor patnje i teškog života.

Danas će naš čovjek zalaziti u Biokovo, željan prirodnih ljepota, u potrazi za osvježanjem i lijepim vidicima na čistom planinskom zraku.

U vrijeme sve brojnijih posjeta stranaca, domaćih i stranih turista, Biokovo će se morati uključiti uz Makarsko primorje u područje još veće turističke aktivnosti. Zbog toga će i porasti posjeti Biokovu. S porastom životnih uvjeta i naš će radni čovjek, sve više osjetiti potrebu za saznanjem, za upoznavanjem ljepota svoga kraja. I tako će Biokovo povezati s njegovim podnožjem potreba za životom u prirodi, za osvježanjem i mirom. Neminovno će doći do sretne kombinacije mora i planine.

Taj se proces danas postupno i ostvaruje izgradnjom povoljnijih prilaza. Naročito je u tome odlučan danas već ostvareni impozantni pristup u središte Biokova novom cestom, koja svojim odvojkom od Staze povezuje najljepše i najviše predjele ove planine s primorjem. Vremenom se moraju na Biokovu izgraditi i veći objekti za duži i ugodniji boravak turista, jer sadašnji dom pod Vošcem ne može zadovoljiti potrebama posjetilaca.

Po svojim osobitostima, naročito po svojim oblicima terena, kao i po svome biljnome svijetu, Biokovo se mora više nego i jedna druga naša planina približiti i domaćim i stranim turistima. Cinjenica je, naime da se na Biokovu još i danas mogu promatrati stalne i vrlo raznolike promjene u biljnom i životinjskom svijetu. Pod utjecajem vrlo aktivne i dobrim dijelom vrlo surove prirode, na ovoj se izrazito krškoj planini skoro nigdje ne zapaža neko mirovanje. Sve je tu u stalnom pokretu. Zbog toga ta planina može postati i objekt trajnih i sistematskih naučnih ispitivanja. Uz odsustvo

stalnih stanovnika i prepušteno samo sebi, Biokovo je danas rijedak primjer stalnih i nesmetanih promjena u biljnome svijetu.

Sa željom da ova naša planina oživi turistima, ljubiteljima naših prirodnih ljepota, da se njezinim brojnim stazama pokrenu što veće skupine posjetilaca, izdajemo ovaj iscrpljivi prikaz Biokova. Nastao iz ljubavi prema ovoj planini, on sadrži u glavnim crtama sve ono što je o Biokovu na osnovu svestranih naučnih istraživanja do sada poznato. I dok se Dubrovnik, Split, Trogir, Pula i druga naša starija mjesta na Jadranu ističu svojim historijskim spomenicima, za koje možemo zainteresirati turiste pa ih na to i u prikazima tih gradova upozoriti, dotle Makarska i čitavo biokovsko primorje mogu privući strance uglavnom ljepotom svoje prirode. Uz divne borove šume, uz prostrane maslinike i krasne plaže stranca će tu najviše impresionirati blizina planinskog gorostasa, našeg Biokova. Zato mu i moramo posvetiti izuzetnu pažnju. Kao botaničar, u svome sam se upoznavanju Biokova najviše približio njegovom biljnom svijetu, kojemu i u ovom prikazu dajem prednost pred ostalim osobitostima ove planine.

Biljni sam svijet Biokova poblize upoznao za vrijeme svojih višegodišnjih botaničkih istraživanja Dinarskih planina. U tim su me istraživanjima pomagali moji bivši i sadašnji suradnici od kojih me je naročito zadužila svojom stalnom suradnjom B. Klapka, diplomirani biolog. Za njihovu pomoć u radu dugujem svima najveću zahvalnost. Zahvalnost dugujem i Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu, kao i Farmaceutsko-biokemijskom fakultetu u Zagrebu te Republičkom fondu za naučna istraživanja SR Hrvatske za materijalnu pomoć u terenskim istraživanjima.

Za svestranu pomoć u pružanju neobjavljnih materijala iz raznih područja izvan moje uže struke, u davanju savjeta i sugestija, kao i općenito za pomoć u skupljanju što više podataka o ovoj planini naročito sam zahvalan ing. S. Bertoviću, ing. Caru, prof. A. Cvitaniću, dr B. Đulić, dr A. Fuštaru, I. Hristiću, mr. ph. D. Kabelać, prof. B. Kiriginu, M. Mendešu, kao i svima onima koji su mi na bilo koji način pomogli u radu.

Da se zamisao o izdavanju ovakvog djela o Biokovu mogla ostvariti, treba u prvom redu zahvaliti mr. ph. Marcelu Barbieriu, upravitelju ljekarne u Makarskoj, koji je godina-

ma s velikim razumijevanjem pratio moja istraživanja Biokova i kod toga uvijek pokazivao veliki interes za što svestranije populariziranje Biokova. U tim je nastojanjima imao velikog udjela i veliki prijatelj prirode dr J. Radić, rektor Franjevačke visoke bogoslovije u Makarskoj. Zato mu se i na ovome mjestu najljepše zahvaljujem.

U v o d

U Biokovu* je primorski niz Dinarskih planina u Hrvatskoj postigao svoju najvišu točku. Viši je samo Neretvinim prodorom odvojeni i dublje u unutrašnjosti smješteni Orjen. Svojim najvišim vrhom (Sv. Jure, 1762 m.), Biokovo je za 4 m više od najvišeg vrha na Velebitu (Vaganski vrh, 1758 m), inače najvećem gorju u Hrvatskoj. Istog položaja (NW-SE) kao i ostale Dinarske planine, naše se Biokovo izdiglo u neposrednoj blizini mora, iz vrlo uske i samo neznatno nagnute zone fliša, kao visoki i blizu 36 km dugi zid. Njegova se primorska strana naglo ruši u strmom vapnenačkom odsjeku koji je u srednjem dijelu visok i preko 1000 m. S kopnene strane, nagib je tog zida blag i postupan. Najveća mu je širina oko 9.5 km. Primorski su mu najviši grebeni u tome dijelu udaljeni od mora jedva 3 km zračne linije. I u tome se baš dijelu najviše ističe vrletnost i iskidanost biokovske trupine u kojoj su na primorskoj strani slojevi, sastavljeni pretežno iz rudistnih vapnenaca (kredne starosti), odsječeni i ogoljeni. Zato je na Biokovu, kao na malo kojoj primorskoj planini, izražena sva grubost kraških terena, ali i veliko bogatstvo razvijenog reljefa. U daleko manjoj mjeri, u izgradnji osnovnog i glavnog dijela Biokova sudjeluju i dolomiti te gornjojurski bijeli vapnenci.

Inače je Biokovo smješteno u području nekad vrlo velike tektonske aktivnosti, koja ni danas nije prestala, uglavnom između izdignutog donjeg sliva Cetine, kao jedinog površinskog vodotoka u ovoj oblasti, i spuštene oblasti Donje Neretve. Od Omiške je Dinare (Dovnja) i oblasti oko donje Cetine na sjeverozapadu, Biokovo odijeljeno prijevojem Dupci (288m) preko kojeg vodi cesta i spaja Šestanovac (Zadvarje) s Brelima. Prema jugoistoku se postupno spušta u daleko niži Rilić udolinom Nevistina Stijena (Gornje Igrane) — Osoje (Brikva), na visini od oko 550 m. S tom je udolinom

* Biokovo (Biokova samo u Vukovom rječniku) potječe, prema tumačenju u Akademijinom rječniku, od imena Bijelko.